

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.02.150>

JEL classification: A1, G21, G24

UDC: 336.717.061(477):336.76](043.3)

Олександр ЛАВРИК

кандидат економічних наук,

доцент,

кафедра фінансів, банківської справи та страхування,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

E-mail: ollavrik@karazin.ua

КРЕДИТ ТА ФІНАНСОВЕ ПОСЕРЕДНИЦТВО

АНОТАЦІЯ

Вступ. Стаття присвячена дослідженню теоретико-методологічних аспектів аналізу стратегії створення кредиту фінансовими посередниками, проведенню аналізу сучасного стану та перспектив його розвитку й розроблені напрями вдосконалення сучасної стратегія створення кредиту фінансовими посередниками в умовах розвитку України.

У роботі розглянуті зміст та особливості діяльності кредиту, створеного фінансовими посередниками, надано опис методів кількісного аналізу його сучасної діяльності, досліджено методи якісного аналізу перспектив розвитку.

Метою статті є організація діяльності кредитування фінансовими посередниками на фінансовому ринку, ефективне управління кредитними стосунками, виконання різних видів сучасного кредитування при врахуванні його важливих специфік під час розвитку фінансового посередництва.

Метод (методологія). Вирішення поставлених задач здійснюється за допомогою методів оцінки та аналізу ризиків і ефективності функціонування, оцінки фінансово-економічних показників кредиту, системного аналізу, логічного узагальнення, порівняльного аналізу і експертних оцінок.

Результати. Запропоновано використання інструментів удосконалення кредиту фінансовими посередниками на світових ринках фінансових послуг як напрямку створенню та вдосконалення сучасних банківських послуг. Розроблено напрями використання кредитних продуктів на світовому ринку фінансових послуг. Обґрунтовано ефективність запропонованих заходів.

Ключові слова: ринок банківських фінансових послуг; методи аналізу; банківський кредит; аналіз структури; аналіз ефективності ринку банківських фінансових послуг в Україні.

Вступ

З функціонуванням фінансового посередництва тісно пов'язано питання про кредит і кредитну систему. Важко уявити собі сучасне суспільство без кредитних стосунків, кредиту. На їх частку доводиться рішення багатьох важливих завдань сучасного господарського пристрою, збільшення темпів зростання економіки, підвищення рівня життя народу, його добробут. Жодне велике будівництво, посівна кампанія, міжнародні постачання і так далі не обходяться без кредитування учасників цих економічних зв'язків. По тому, як розвинені кредитні

стосунки, судять про розвиненість економіки в цілому. І це не випадково.

Проблемам створення та розвитку банківського кредитування та відповідної його оптимізації розрахункових та валютно-фінансових механізмів на національному рівні присвячено багато наукових робіт. З них такі провідні світові вчені: Й. А. Шумпетер, П. Самуельсон, Л. Мизес, У. Томпсон та інші пропонують свої різні висловлення. Та українські вчені до яких відносимо наступних вчених, як О. Барановський, О. Васюренко, В. Лагутін, В. Міщенко, А. Мороз, А. Ковальчук, С. Реверчук, М. Савлук, Т. Смовженко та інші,

© Олександр Лаврик, 2023

Отримано: 16.05.2023 р.

Рекомендовано до друку: 24.05.2023 р.

Опубліковано: 31.05.2023 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Як цитувати:

Лаврик О. Кредит та фінансове посередництво. *Економічний аналіз*. 2023. Том 33. № 2. С. 150-155. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.02.150>

що присвятили свої праці розкриттю важливих сучасних питань кредиту.

Мета статті

Метою статті є організація діяльності кредитування фінансовими посередниками на фінансовому ринку, ефективне управління кредитними стосунками, виконання різних видів сучасного кредитування при врахуванні його важливих специфік під час розвитку фінансового посередництва. Об'єктом дослідження є системи кредитних стосунків фінансових посередників. Предметом буде теоретичні, методичні і організаційні аспекти кредитної системи фінансового посередництва на фінансовому ринку.

Для досягнення сформульованої мети були виконані наступні методи системного аналізу, логічного узагальнення, порівняльний аналіз і експертних оцінок.

Виклад основного матеріалу дослідження

У слові «кредит» (на латині *creditum*) є 2 значення перекладу. 1-ий – це борг та позика. 2-ий – «довіряю», «вірю». Тому, значення слова кредит – це договір між юридичними і фізичними особами про борг або позику. Тому слова «позика» та «кредит» є синонімами. Основними суб'єктами кредитних відносин виступають кредитор (позикодавець) та позичальник (судоотримувач). Позикодавець дає судоотримувачу гроші чи майно на певний строк з умовами віддачі еквівалентної вартості, як правило, з оплатою цієї послуги через відсоток.

Кредитні відносини, це грошові відносини, які пов'язані: з наданням і поверненням боргу, здійсненням страхових операцій, використанням державного кредиту, кредитуванням інвестицій, емісією готівкових грошових знаків, зі здійсненням грошових розрахунків по позиках.

Практично позиковий фонд має кілька джерел створення. Основними з них є: 1) грошові засоби, що звільняються в процесі кругообігу торговельного, а також промислового капіталу; 2) вільні грошові засоби підприємців, грошових магнатів (включаючи капітали рантьє); 3) грошові заощадження та прибутки різних членів суспільства, які призначені для особистого використання та тимчасово надаються у виді

вкладів до фінансових посередників та є складовою частиною позикового фонду і надаються у вигляді боргу; 4) часово вільні гроші державного бюджету, страхових компаній та інші (лізингових, трастових, інвестиційних і ін.), професійних спілок і інші фінансові посередники. Всі засоби цих організацій перетворюються на складову частку позикового фонду; 5) також джерелом позикового фонду може стати і емісія грошових знаків, яка здійснюється з потребами обігу готівкових грошей. Враховуючи важливість 4-ох останніх, саме значне місто має 1-ше джерело – грошові засоби, що звільняються в процесі кругообігу торговельного, а також промислового капіталу [1].

Важливо зауважити, що створення позикових фондів має поступово відтворювальну природу у тій частині, яка пов'язана з виникненням тимчасово вільних грошей, що звільняються в процесі кругообігу торговельного та промислового капіталу. Відтворювальна природа позикових фондів показує, що виникнення тимчасово вільних фондів грошей стає об'єктивною необхідністю. Такою ж необхідністю стає перетворення на елементи позикового фонду засобів, які перераховувались в інших 4-ох джерелах: доки грошовий капітал є у вигляді празднолежачих грошей, він не може приносити потоки прибутків його власникові та втрачає значення капіталу і може перетворюватися на мертвий скарб.

Тому, склад ресурсів позикових фондів може бути створений у вигляді наступних грошових коштів: грошові резерви організацій та підприємств, які вивільняються в процесі кругообігу капіталу; грошові резерви амортизаційний фонд, а також спеціальних фондів, які використовуються для капітальних вкладень; державний резерв грошових коштів, який складається з сум поточних грошових ресурсів бюджету; фонд грошових коштів, які спеціально виділяються для розвитку сучасних кредитних стосунків (наприклад, довготермінове кредитування капітальних вкладень); гроші, які накопичуються та акумулюються банками. Ресурси банківських позикових фондів можуть включати та структуруватися у: 1) депозити до запитання по залишку на розрахункових і поточних рахунках,

у тому числі населення і підприємств, організацій; 2) гроші в зверненні або готівкову емісію; 3) засоби в розрахунках і інші ресурси. Питома вага різних джерел може бути різною. Приблизно 40% складають депозити до запитання; 20% – засоби в розрахунок і інші ресурси; 10-11% – готівка в зверненні; приблизно 30% – термінові депозити; 4) термінові депозити, тобто вклади на договірний термін [2].

Сума емісії грошей, відбувається разом з потребами зростання обігу готівкових грошей.

Позиковий фонд створює матеріальну основу позикового капіталу, тобто грошового капіталу, який надається власниками грошей в борг, заробляє відсотки та обслуговує переважно кругообіг функціонуючого капіталу. Позиковий капітал – це особливий вид капіталу: 1) Позиковий капітал є капітал як товар. Гроші тут окрім своєї споживної вартості бути загальним еквівалентом придбавають додаткову споживну вартість – народжувати потік нових грошей, грошовий потік. При цьому позиковий капітал виступає у вигляді своєрідного товару, який як би «продається» функціонуючим підприємцям.

2) Позиковий капітал має особливу форму руху: $G - G$; він не виступає ні в продуктивній, ні в товарній формі. Він увесь час знаходиться в грошовій формі, тобто вичерпується віддачею грошового капіталу в позику і поверненням його з відсотками.

3) Він є «капітал-власність» в протилежність «капіталу-функції», тобто що функціонує в промисловому або торговельному підприємстві. Позиковий капітал в руках власника не функціонує, не вкладається в підприємство; він позичається і у зв'язку з цим власність на капітал і користування їм розділяються. Відданий в позику капітал переходить в тимчасове користування до позичальника, але власність на цей капітал залишається у кредитора [3].

Тому особливостями позикового капіталу, слід виділити те, що накопичення позикового капіталу відбувається швидшими темпами, ніж рост реального капіталу (тобто капіталу, вкладеного у матеріальну сферу та виробництво і сферу послуг). Про це можна казати, якщо порівняти зростання сукупної (не державної та державної) заборгованості із

зростанням реальної вартості машин, будівель, устаткування, споруд. Динаміка першої в США і багатьох країнах Західної Європи випереджає другу.

Також, позиковий капітал відрізняється не тільки від реального капіталу, але і від звичайних грошей як платіжних та купівельних засобів. Маса позикових капіталів багаторазово перевищує грошову масу. Це визначається тим, що кожна грошова одиниця повинна багато разів використовуватися для приміщення її у вигляді вкладів у банки. Таким чином, в процесі руху грошей 1 грн. може утворити позикові капітали в сумі 5 або 10 грн. Це пов'язується із таким явищем, як створенням грошей кредитною системою.

Ми зазначили причини, завдяки яким виникають вільні фонди грошових коштів. Але це тільки одна сторона питання. Є і інша, не менш важлива: разом з грошовими коштами, які вивільнюються у одних суб'єктів, є постійна потреба в грошових коштах у інших суб'єктів. Стає протиріччя між виділенням вільних грошей з одного боку, і необхідністю цих грошей для здійснення безперервного процесу відтворення, з іншого боку. Остання сторона цього протиріччя значно посилюється і самою природою грошових коштів як капіталу, самозростаючою вартістю: гроші це не тільки загальний еквівалент, це і міра майбутнього потоку прибутків їх власникам. Тому безперервний рух грошових коштів повинен народжувати зустрічний потік доходу, новостворений грошовий потік та приносити прибуток їх власникові. Таке протиріччя розв'язується при використанні кредиту.

Саме кредит створює трансформацію грошей в позиковий капітал і забезпечує стосунки між позичальниками та кредиторами. За допомогою кредиту прибутки держави, підприємств та громадян і вільні грошові капітали акумулюються та перетворюються на позиковий капітал, який потім за плату передається в тимчасове користування. Потрібно відрізнити позиковий капітал від звичайних грошей, але позиковий капітал і має грошову форму. Проте гроші, будучи мірою вартості, засобом звернення, платежу і таке інше, приросту грошової вартості не дають на відміну від позикового капіталу, це стає головною відмінністю [4].

Стає таке питання. Чому є потреба в кредиті? Причин тут значна кількість. Важливі з них – сезонність виробництва, характер вироблюваної продукції, наростання витрат на незавершене виробництво, нерівномірність використання товарно-матеріальних цінностей, характер споживаної сировини, напівфабрикати, співвідношення часу виробництва і часу звернення, час робочого періоду, рівень цін на продукцію та сировину, що купується, а також на реалізацію продукції і інші причини. Все це узагальнюється так: досить великою нерівномірністю руху оборотних фондів підприємств буде викликатися значним відхиленнями фактичної потреби в оборотних коштах від їх нормативів, які визначають мінімуми об'єму власних грошових ресурсів підприємства, які потрібні для його нормальної діяльності. Тому кредит потрібний для здійснення безперервності процесу відтворення чи безперервності зміни форм вартості в процесі її руху.

До отримання кредитів підприємствами може підштовхувати моральний знос його основних фондів та капітальне будівництво, яке воно може вести. Коли ж відкривається нове виробництво на підприємстві, то без кредиту тут дуже складно обійтися. Криза неплатежів та збуту продукції, змушує підприємства йти за кредитами в банк. Ще більше потрібний кредит тому, хто бажає почати підприємницьку діяльність чи організувати своє виробництво але ще не накопив власного капіталу для цього. Потреба в державному кредиті виникають також і у держави з різних причин. Не треба забувати і про населення. Є значне коливання в його прибутках. Особливо це в період перехідної економіки та період нестійкості, тоді посилюється потреба в кредиті. Кредит потрібний і там, де постійні потреби випереджають можливості і прибутки. Тому винахід людством кредиту вважається одним з геніальних, нарівні з винаходом грошей [5].

Але потрібно виділити і загальні передумови виникнення кредиту. До них відносяться: 1) це виробництво товару і товарно-грошові стосунки, якими воно опосередковане (основна особливість кредитних угод полягає в тому, що які б не були всі первинні умови, остання і завершуюча стадія завжди здійснюється в грошовій формі, тому

незалежно від форми надання кредиту – грошової або товарної – він має грошову природу); 2) взаємна довіра того, хто дає кредит до того, хто його берет; 3) розшарування суспільства по майну, коли бідний вимушений звертатися до багатого за позицію; 4) збіг економічних інтересів кредитора і позичальника, що досягається в переговорах і укладенні кредитного договору, де вказаний розмір і термін позики, величина відсотка, порядок його сплати та ін.; 5) отримання позичальником регулярних прибутків, за рахунок яких він може погасити узятий кредит; 6) для юридичних осіб важливе їх функціонування на принципах комерційного або господарського розрахунку. Тому саме за наявності цих передумов історично формується відношення між суб'єктами як відношення між позичальником та кредитором – це є кредитне відношення.

Кредит стає однією з найрозвиненіших товарно-грошових форм, тому і має досить складну структуру, аналізуючи який ми повинні відбивати його цілісність та включати характеристику його властивостей. Завдяки цьому можна виділити декілька визначень кредиту: 1) кредит є передача в тимчасове користування матеріальних цінностей в грошовій або товарній формі; 2) кредит є форма вирішення протиріччя між можливістю освіти тимчасово вільних грошових коштів і необхідністю їх використання для здійснення безперервності процесу відтворення і самозростання вартості; 3) кредит – це відношення між кредитором і позичальником з приводу поворотного руху вартості; 4) кредит є форма руху позикового фонду, що утворився в суспільстві. Усі ці визначення з різних сторін характеризують кредит, тому взаємно доповнюють один одного.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Дуже важливо, щоб визначення кредиту охоплювало корінні ознаки стосунків, які складають суть кредиту. За своїм змістом кредит – це громадські стосунки, які виникають між економічними суб'єктами у зв'язку з передачею один іншому в тимчасове користування вільних засобів (вартості) на умовах добровільності, зворотності та платності. Кредит – це є вартісна категорія і в

цьому є його загальне між грошима, фінансами, капіталом, торгівлею, і таке інше. Але кредит – це самостійна категорія і вона не розділяє свого змісту з іншими категоріями. Тому різниця між грошима та кредитом у відмінності суб'єктів: в 1-ому випадку покупець-продавець, в 2-ому кредитор-позичальник; грошові стосунки будуть означати еквівалентність переміщення вартості, а кредитові – ні; гроші забезпечують реалізацію поживної вартості товару та виступають засобом накопичення реалізованої вартості, тоді як кредит задовольняє тимчасові потреби в додаткових коштах та сприяє досить вигідному їх розміщенню; кредит – це вужча сфера стосунків, ніж гроші, які обслуговують реалізацію усього ВВП; учасниками грошових стосунків є всі фізичні та юридичні особи, а

кредитових стосунків тільки частина їх; рух грошей завжди супроводжується зміною власника, а при кредиті власник не змінюється.

Відмінність між фінансами і кредитом полягає в тому, що формування фінансів відбувається в процесі розподілу вартості, а формування кредиту стає в процесі перерозподілу вартості; рух вартості у фінансових стосунках відбувається із зміною власності та не є на відміну від кредиту поворотним і платним; фінанси визначаються багато в чому неринковими та адміністративно-вольовими чинниками; фінансові стосунки можуть закінчитися після закінчення бюджетного року, а кредитні стосунки існуватимуть до тих пір, поки не повернеться уся сума боргу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев І. В. Гроші та кредит: навч. посібн. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. 312 с.
2. Васюренко О. В. Банківські операції [Електронний ресурс] : навч. посіб. / Васюренко О. В. 6-е вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2008. 318 с. URL: http://pidruchniki.com/17190512/bankivska_sprava/kr-editni_operatsiyi_bankiv.
3. Вовк В. Я. Кредитування і контроль [Електронний ресурс] : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 463 с. URL: <http://westudents.com.ua /glavy/1776-11- sutnst-vidi-bankvskogo-kreditu.html>.
4. Савлук М. І., Мороз А. М., Пудовкіна М. Ф. та ін. Гроші та кредит : підручник. За заг. ред. М. І. Савлука. 3-є вид., переробл. і доп. Київ: КНЕУ, 2002. 598 с.
5. Дзюблук О. В., Малахова О. Л. Банки і підприємства: кредитні аспекти взаємодії в умовах ринкової трансформації економіки: монографія. Тернопіль: Вектор, 2008. 324 с.

REFERENCES

1. Alekseev, I. V. (2017). *Money and credit*. Lviv.
2. Vasyurenko, O. V. (2008). *Banking operations*. Kyiv.
3. Vovk, V. Y. (2008). *Lending and control*. Kyiv.
4. Savluk, M. I., Moroz, A. M., Pudovkina, M. F. (2002). *Money and credit*. Kiev
5. Dzyublyuk, O. V., and Malakhova, O. L. (2008). *Banks and enterprises: credit aspects of interaction in the conditions of market transformation of the economy*. Ternopil.

Oleksandr Lavryk, Candidate of Economic Sciences, Assistant Professor, Department of Finance, Banking and Insurance, V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

CREDIT AND FINANCIAL MEDIATION

Abstract

Introduction. The article is devoted to the study of the theoretical and methodological aspects of the analysis of the innovative strategy of credit creation by financial intermediaries, the analysis of the current state and prospects of its development, and the developed areas of improvement of the modern strategy of creation of credit by financial intermediaries in the conditions of the development of Ukraine.

The work examines the content and features of the activity of credit created by financial intermediaries, provides a description of the methods of quantitative analysis of its current activity, and investigates the methods of qualitative analysis of development prospects.

Purpose. The purpose of the article is the organization of modern lending activities by financial intermediaries on the financial market, effective management of credit relations, implementation of various types of modern lending taking into account its important specifics during the development of financial intermediation.

Method (methodology). Solving the set tasks is carried out with the help of methods of assessment and analysis of risks and efficiency of functioning, assessment of financial and economic indicators of commercial bank activity, statistical methods, system analysis, logical generalization, comparative analysis and expert evaluations.

Results. The use of credit improvement tools by financial intermediaries in the world markets of financial services is proposed as a direction for the creation and improvement of modern banking services. Directions for the use of credit products in the global market of financial services have been developed. The effectiveness of the proposed measures is substantiated.

Keywords: banking financial services market; methods of analysis; bank credit; structure analysis; analysis of the effectiveness of the banking financial services market in Ukraine.

Cite as: Lavryk, O. (2023). Credit and financial mediation. *Economic analysis*, 33 (2), 150-155.
DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.02.150>